

PRZEGLĄD ORZECZNICTWA TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO w okresie wrzesień–październik 2017 r.

1. W okresie od września do października 2017 r. Trybunał Konstytucyjny wydał siedem wyroków. Trzy z nich dotyczyły spraw budzących znaczące spory polityczne i prawne:

- konstytucyjności dopuszczalności dokonywania przez sąd powszechny lub Sąd Najwyższy oceny prawidłowości wyboru sędziów TK oraz Prezesa i Wiceprezesa TK¹;
- konstytucyjności przepisów ustawy o Sądzie Najwyższym oraz regulaminu w sprawie wyboru kandydatów na stanowisko Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego, stanowiących podstawę do dokonania wyboru obecnego Pierwszego Prezesa SN²;
- konstytucyjności przepisów ustaw regulujących ustroj TK, w części dotyczącej m.in. likwidacji dotychczasowego Biura TK oraz zagadnień takich, jak prawidłowość powołania sędziów TK, odmowa publikacji orzeczeń TK wydanych, jak wskazał ustawodawca, z naruszeniem prawa czy większa ingerencja Prezydenta RP w postępowania dyscyplinarne wobec sędziów TK³.

Trybunał uznał za niekonstytucyjne przepisy k.p.c. w zakresie, w jakim umożliwiałyby

ocenę legalności przez sądy wyborów sędziów i organów TK, a także przepisy określające zasady wyboru Pierwszego Prezesa SN. Natomiast za konstytucyjne uznano przepisy ustaw regulujących ustroj TK. Orzeczenia te zapadły niejednogłośnie i będą rodzić spory w literaturze prawa.

2. Dla praktyki stosowania przez adwokatów prawa większe znaczenie mogą mieć natomiast wyroki wydane w trzech sprawach:

- w wyroku z 27 września 2017 r., SK 36/15, TK uznał, że zgodny z Konstytucją jest art. 10 ust. 1 ustawy o świadczeniach rodzinnych w zakresie, w jakim przyznaje wyłącznie jeden dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego, bez względu na liczbę dzieci, które narodziły się w wyniku jednego porodu, tj. nawet w przypadku, gdy narodziło się dwoje lub więcej dzieci⁴;
- w wyroku z 3 października 2017 r., SK 31/15, przyjął, że niekonstytucyjny jest art. 778¹ k.p.c. w zakresie, w jakim dopuszczał nadanie tytułowi egzekucyjnemu, wydane-

¹ Wyrok TK z 11 września 2017 r., K 10/17.

² Wyrok TK z 24 października 2017 r., K 3/17.

³ Wyrok TK z 24 października 2017 r., K 1/17.

⁴ Wyrok TK z 27 września 2017 r., SK 36/15.

mu przeciwko spółce jawnej, klauzuli wykonalności przeciwko byłemu wspólnikowi tej spółki, niebędącemu już wspólnikiem w chwili wszczęcia postępowania w sprawie przeciwko spółce⁵;

- w wyroku z 18 października 2017 r., K 27/15, TK stwierdził, że niezgodny z Konstytucją jest art. 144 ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji w zakresie, w jakim odnosi się do egzekucji z nieruchomości lub lokalu mieszkalnego zobowiązanego, przez to, że nie zawiera regulacji gwarantujących minimalną ochronę przed eksmisją na bruk i bezdomnością⁶.

3. Wyrok TK w sprawie SK 36/15 zapadł w dość specyficznym stanie prawnym. Skarżąca konstytucyjnie podczas jednego porodu urodziła kilkoro dzieci. Na podstawie art. 10 ust. 1 ustawy o świadczeniach rodzinnych przyznano jej tylko jeden dodatek do zasiłku rodzinnego. Taką wykładnię przepisu podzieliły sądy administracyjne i taką normę zakwestionowała skarżąca przed TK. Po wniesieniu skargi w tej sprawie ukształtowała się również odmienna linia orzecznicza, w ramach której sądy administracyjne przyjmowały, że dodatek do zasiłku rodzinnego przysługuje na każde narodzone dziecko. Występujące rozbieżności w orzecznictwie sądów administracyjnych zostały wyeliminowane w uchwale NSA z 26 czerwca 2014 r.⁷, w której sąd ten podzielił pogląd, że w przypadku korzystania z urlopu wychowawczego w celu sprawowania opieki nad więcej niż jednym dzieckiem urodzonym podczas jednego porodu przysługuje prawo do zasiłku rodzinnego na każde z tych dzieci.

Trybunał Konstytucyjny uznał normę prawną wywiedzioną z art. 10 ust. 1 ustawy za konstytucyjną. Wyrok ten warto przytoczyć, albowiem w uzasadnieniu TK bardzo wyraźnie zajął stanowisko całkowicie odmienne od NSA. Wskazał, że zaprezentowany w uchwale NSA

sposób interpretacji nie uwzględnia całej treści normatywnej przepisu i może prowadzić do wtórnej jego niekonstytucyjności. Powoduje bowiem niezasadne uprzywilejowanie matek, które urodziły więcej niż jedno dziecko, przysługując im zasiłek na każde dziecko, gdy jednocześnie przepisy przewidywały przedłużony okres jego pobierania. W ocenie TK prowadzi to do nadania temu uprawnieniu innej funkcji niż ta, którą ustawodawca przypisał pierwotnie dodatkowi.

W ocenie TK nawet w przypadku urodzenia więcej niż jednego dziecka podczas jednego porodu przysługuje wyłącznie jeden dodatek, a fakt urodzenia się więcej niż jednego dziecka ustawodawca uwzględnia przez wydłużenie okresu wypłaty dodatku, a nie przez przyznanie uprawnienia na każde dziecko.

Warto podkreślić, że w dniu 1 sierpnia 2017 r. ustawodawca postanowił usunąć wątpliwości dotyczące stanu prawnego, wyraźnie wskazując, że niezależnie od liczby urodzonych dzieci przysługuje wyłącznie jeden dodatek do zasiłku rodzinnego. Dlatego spór między dwoma sądami najwyższymi (NSA i TK) będzie miał ograniczony wpływ na dalsze stosowanie tego przepisu ustawy. Nie można jednak wykluczyć, że mogą jeszcze toczyć się postępowania odnoszące się do stanu prawnego sprzed 1 sierpnia 2017 r., a sądy mogą być postawione przed koniecznością rozważenia, czy podzielić pogląd wyrażony w uchwale NSA, czy w wyroku afirmatywnym TK.

4. W wyroku SK 31/15 TK uznał, że narusza konstytucyjne prawo do sądu ukształtowanie procedury w sposób, który pozbawia byłego wspólnika spółki jawnej udziału w postępowaniu sądowym prowadzonym przeciwko spółce, a następnie umożliwia wdrożenie przeciwko niemu postępowania egzekucyjnego, w którym praw tych już nie może skutecznie bronić. W tym orzeczeniu Trybunał zakwe-

⁵ Wyrok TK z 3 października 2017 r., SK 31/15.

⁶ Wyrok TK z 18 października 2017 r., K 27/15.

⁷ Uchwała NSA z 26 czerwca 2014 r., I OPS 15/13.

stonował konstytucyjność brzmienia art. 778¹ k.p.c. nadanego temu przepisowi przez Sąd Najwyższy w uchwale z 4 września 2009 r.⁸ Dostrzegając, że przepis ten można wyklądać literalnie, tj. iż nadanie klauzuli wykonalności jest możliwe tylko przeciwko osobie, która jest współnikiem w chwili rozstrzygnięcia o nadaniu klauzuli, na co wskazuje wyjątkowy charakter wymienionego przepisu i związany z tym zakaz dokonywania wykładni rozszerzającej, Sąd Najwyższy podzielił inne stanowisko. Wskazał, że art. 778¹ k.p.c. umożliwia nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności także przeciwko jej byłemu współnikowi, jeżeli wystąpił on ze spółki albo spółka została wykreślona z rejestru, pod warunkiem że tytuł ten obejmuje zobowiązanie spółki, za które ten współnik ponosi odpowiedzialność, czyli zobowiązanie powstałe w czasie uczestnictwa tego współnika w spółce albo przed jego przystąpieniem do spółki.

Trybunał Konstytucyjny uznał, że tak szeroka norma wywiedziona z art. 778¹ k.p.c. narusza prawo do sądu. Sytuacja skarżącej była szczególna. Powództwo przeciwko spółce jawnej zostało wytoczone w chwili, gdy nie była już współnikiem. Skarżąca nie została powiadomiona o toczącym się postępowaniu. Sąd wydał nakaz zapłaty przeciwko spółce, a następnie nakazowi nadano klauzulę wykonalności przeciwko współnikom spółki jawnej, a wśród nich przeciwko skarżącej. Skarżąca dowiedziała się o wszczętej przeciwko niej egzekucji dopiero wówczas, gdy komornik ustalił jej prawidłowy adres zamieszkania i skierował na ten adres jedno z pism w postępowaniu egzekucyjnym. Trybunał Konstytucyjny uznał, że w takiej sytuacji skarżąca została pozbawiona dostępu do sądu. Postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności przeciwko byłemu współnikowi spółki jawnej kształtuje sytuację prawną podmiotu, który nie uczestniczył w postępowaniu rozpoznawczym. Zamknięcie

drogi do sądu polega na tym, że osoba taka nie mogła dochodzić przed sądem obrony swych praw, nie mogła przystąpić do postępowania rozpoznawczego, na etapie zaś postępowania egzekucyjnego nie dysponuje już środkami procesowymi, które umożliwiają podniesienie zarzutów przeciwko roszczeniu dochodzonemu przez wierzyciela od spółki.

Wyrok ten dotyczy wyłącznie art. 778¹ k.p.c. w zakresie odnoszącym się do byłego współnika spółki jawnej. Jednak prawidłowe wykonanie wyroku TK oznacza, że nie można nadać klauzuli wykonalności również wobec byłych współników spółki partnerskiej, komandytowej lub komandytowo-akcyjnej, w sytuacji gdy tytuł egzekucyjny pochodzi z okresu, gdy nie byli już współnikami. Co więcej, wyrok TK powinien wpłynąć na wykładnię wszystkich przepisów pozwalających na dochodzenie roszczeń od osób trzecich odpowiedzialnych za spółkę (np. członków zarządu, likwidatorów, członków rad nadzorczych delegowanych do pełnienia takiej funkcji). Przepisy powinny być wykładane w taki sposób, że osoba trzecia odpowiedzialna za długi spółki powinna mieć możliwość podniesienia wszelkich zarzutów merytorycznych i pełnej obrony swoich praw⁹.

5. W wyroku wydanym w sprawie K 27/15 Trybunał zakwestionował art. 144 ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji w zakresie, w jakim dotyczy on wydania nieruchomości lub opróżnienia lokalu albo innych pomieszczeń, które służą zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych dłużnika i jego domowników. Uznał, że przepis ten, nie zapewniając jakichkolwiek gwarancji ochrony przed tzw. eksmisją na bruk, a w konsekwencji bezdomnością, narusza art. 30, art. 71 ust. 1 i art. 75 ust. 1 Konstytucji.

Trybunał wprost stwierdził, że z art. 30 Konstytucji wynika obowiązek władz pań-

⁸ Uchwała SN z 4 września 2009 r., III CZP 52/09.

⁹ Wydaje się zatem, że modyfikacji powinna ulec linia orzecznicza zaprezentowana w wyroku SN z 23 lipca 2015 r., I CSK 580/14.

stwowych, aby podmiotom znajdującym się w szczególnej sytuacji osobistej, rodzinnej lub materialnej, wobec których orzeczono nakaz eksmisji, udzielono przynajmniej minimalnych gwarancji służących zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych. Eksmisje nie mogą prowadzić do bezdomności. Opróżnienie lokalu przez osoby znajdujące się w trudnej sytuacji życiowej bez wskazania jakiegokolwiek

lokalu lub pomieszczenia, do którego ma przeniesienie nastąpić, czyli dokonanie eksmisji „na bruk”, nie może być uznane za dopuszczalne w świetle obowiązku poszanowania godności człowieka. Trybunał uznał także, że zakwestionowana regulacja jest niezgodna z art. 71 ust. 1 Konstytucji, ponieważ jest źródłem rozszerzenia się zjawiska bezdomności, której władze publiczne mają obowiązek przeciwdziałać.